

Roman Jurkowski

Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

IV MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWO-TEORETYCZNA „ZNAKOMICI MIŃSZCZANIE XIX–XX WIEKU”. MIŃSK 17 LISTOPADA 2007 ROKU

Tak jak w latach poprzednich, organizatorami czwartej już konferencji naukowej poświęconej sylwetkom słynnych mińszczan były trzy instytucje: Instytut Polski w Mińsku, Uniwersytet Wrocławski i Towarzystwo „Wspólnota Polska”- Oddział Dolnośląski. Ze strony polskiej uczestniczyło w niej dwóch pracowników naukowych Instytutu Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego: dr hab. Zdzisław Julian Winnicki, prof. U. Wr. i dr hab. Maciej Mróz. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski reprezentował dr Roman Jurkowski. Czwartym przedstawicielem strony polskiej był członek władz Oddziału Dolnośląskiego Towarzystwa „Wspólnota Polska”, mecenas Jacek Brachocki. Piątym, polskim uczestnikiem konferencji był dr Zbigniew Jędrychowski, historyk teatru, pracownik Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Trzy wcześniejsze konferencje, na których naszą uczelnię także reprezentował dr R. Jurkowski, dotyczyły sylwetek słynnych mińszczan z dziedziny życia gospodarczego (2004 r.), religijnego (2006 r.) i wojskowego (marzec 2007 r.). Materiały z tych konferencji zostały już opublikowane.

Konferencja, która odbyła się 17 listopada 2007r. dotyczyła postaci słynnych mińszczan związanych z Gimnazjum Mińskim w XVIII, XIX i XX w.

Obrady otworzył jeden z organizatorów, dyrektor Instytutu Polskiego w Mińsku radca Piotr Kozakiewicz, który w swoim wystąpieniu zwrócił uwagę na fakt zauważalnej już cykliczności konferencji, poświęconych słynnym mińszczanom i jednocześnie na „niemożność zamknięcia problemu” gdyż każda kolejna konferencja pokazuje nowe, niezbadane dotąd problemy historii Mińszczyzny i samego miasta. Życząc owocnych obrad, zapewnił zebranych o wydrukowaniu wszystkich materiałów pokonferencyjnych. Prowadzący obrady dr Anatol Wielikij z Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Maksima Tanki w Mińsku, aktywny uczestnik wszystkich poprzednich konferencji, przypomniał, że pomysł pokazania wybitnych Polaków, Rosjan, Żydów i Białorusinów związanych z Mińskiem, zgłoszony w 2004 r. przez prof. Z. J. Winnickiego, zaowocował już trzema tomami referatów, funkcjonujących w historiografii polskiej i białoruskiej.

Pierwszym mówcą był nestor mińskich historyków, profesor Adam Maldis, reprezentujący Międzynarodowe Stowarzyszenie Białorutenistów, który w zagajeniu konferencji podkreślił znaczenie Gimnazjum Mińskiego po za-

mnieciu Uniwersytetu Wileńskiego. Jego zdaniem szkoła ta, wraz z Liceum Krzemienieckim, z sukcesem wypełniła lukę w szkolnictwie Wileńskiego Okręgu Naukowego po likwidacji uniwersytetu w Wilnie. Powołując się na dane o liczebności uczniów w gimnazjum przed i po powstaniu styczniowym (1861 r. – 624 uczniów, po 1863 r. – 325) zaproponował on zorganizowanie specjalnej konferencji, zatytułowanej „Uczniowie i absolwenci Gimnazjum Mińskiego w powstaniu styczniowym”.

Prof. Z.J. Winnicki wygłosił referat zatytułowany *Gimnazjum Mińskie na tle oświaty na ziemiach północno-wschodnich I-szej Rzeczypospolitej*, w którym pokazał, jak w praktyce takie szkoły jak Gimnazjum Mińskie promieniowały na najbliższe gubernie, zakładając i sprawując opiekę nad całym systemem szkółek wiejskich i powiatowych. Zwrócił on uwagę na bardzo sprawne, nowoczesne i skuteczne – jak na tamte czasy – funkcjonowanie całego systemu oświatowego we wschodnich częściach Rzeczypospolitej, stworzonego przez Komisję Edukacji Narodowej. Podkreślał rolę nie tylko Mińska i Krzemieńca, ale także Słucka, Mohylowa i Dźwińska, gdzie także istniały gimnazja.

Doktorantka Zinajda Antonowicz w interesującym referacie *Historyczne losy i stan dzisiejszy dokumentacyjnej spuścizny źródłowej Gimnazjum Mińskiego* zaprezentowała zasób archiwalny Państwowego Historycznego Archiwum Białorusi dotyczący gimnazjum. Największe straty w materiale archiwalnym przyniósł gimnazjum pożar budynku w 1830 r., podczas którego spłonęło niemal całe archiwum i znaczna część biblioteki. Obecnie zbiory NGAB zawierają ok. 30% materiału z lat 1846–1920. Tylko szczątkowo zachowały się źródła dotyczące spraw ekonomicznych (8% zasobu), administracyjnych (6%), stypendialnych (4%). Zdaniem referentki, cenne dla współczesnej dydaktyki, i to nie tylko w sensie porównawczym ale i inspirowanym, są zachowane niemal w całości programy nauczania w Gimnazjum Mińskim.

Włodzimierz Denisow, członek Mińskiej Akademii Architektury, pracownik Państwowego Archiwum Historycznego przedstawił dzieje budynków Gimnazjum Mińskiego. Na wstępie podniósł on wagę konferencji w sytuacji, gdy tak zasłużona dla oświaty w guberniach zachodnich instytucja posiada tylko jedną, ogólną, pełną błędów i przeinaczeń monografię historyczną pióra W. Karsniańskiego z 1901 r. Dalej, w ciekawym wykładzie, opisał on losy budynków gimnazjum od 1654 r., gdy biskup Sanguszko założył w Mińsku Kolegium Jezuickie. Po różnych zmianach i przebudowach budynki gimnazjum otrzymały nowy kształt w 1839 r., gdy po pożarze w 1830r. i następnie wielkim pożarze Mińska w 1835 r. nadano im neoklasycystyczny kształt. W tej postaci, mimo zniszczeń wojennych, przetrwały do lat 60. XX w, kiedy to zostały całkowicie rozebrane.

Dr Zbigniew Jędrychowski pokazał 15-letni okres funkcjonowania teatru w budynku Gimnazjum Mińskiego (1801–1815). W latach 1801–1805 wraz ze szkołą w jej budynku mieścił się też teatr, odwach miejski i winiarnia, co nie było korzystne zarówno dla teatru, jak tym bardziej dla szkoły. I jeśli odwach

i winiarnię zlikwidowano już w 1806 r. to teatr (do którego wchodziło się przez klasę lekcyjną) istniał do 1815 r., kiedy po przeprowadzonym remoncie musiał opuścić mury gimnazjum. Referent przedstawił postaci kilku wybitnych antreprenerów teatralnych, jak M. Karzyński, A. Rutkowski, A. Żukowski.

Dr S. Rybczonek w referacie zatytułowanym *Gimnazjum mińskie i wolnomularstwo na początku XIX wieku* zajął się interpretacją skąpych przekazów źródłowych, dotyczących masonerii w Mińsku w latach 1816–1821. Według jego informacji do „Płonącej Pochodni” filii Wielkiego Wschodu Polski w Mińsku i loży „Herataba” należeli m.in. D. Moniuszko, E. Pruszyński, K. Sulistrowski, J. Chodźko B. Osztorp, K. Czapski. Spośród grona wykładowców gimnazjum w badanym okresie aż 8 należało do masonerii. Referent wspominał o mikroskopijnym zasobie źródeł do historii masonerii mińskiej – jego referat opierał się głównie na wspomnieniach i pamiętnikach.

Doktorantka Irena Sadowska dokonała analizy programów nauczania w Gimnazjum Mińskim, co pozwoliło jej prześledzić proces polepszania poziomu nauczania w tej szkole. Wykazała, że takie współczesne aksjomaty pedagogiczne, jak: kształcenie uczniów i nauczycieli, indywidualizacja procesu nauczania, organizacja publicznych wykładów i kursów, dobrze wyposażone zaplecze naukowo-dydaktyczne – były już umieszczane w instrukcjach i programach nauczania Gimnazjum Mińskiego w XIX w.

Dr. hab. Maciej Mróz zarysował sylwetkę Tadeusza Korzona jednego z najwybitniejszych absolwentów gimnazjum – polskiego historyka, twórcę tzw. warszawskiej szkoły historycznej. Opierając się na jego wspomnieniach z lat szkolnych (1850–1855) nakreślił on dość ponury obraz rusyfikacji w gimnazjum w epoce Mikołaja I. Ale jednocześnie wspominał o tajnych biblioteczkach i nielegalnych kółkach dyskusyjno-samokształceniowych działających wśród uczniów gimnazjum.

Prof. Adam Maldis mówił o innych wielkich absolwentach gimnazjum – braciach Benedyckie i Władysławie Dybowskich. Zainteresował się on postacią Władysława, pozostającego w cieniu swego słynnego brata, bez którego ten ostatni nie mógłby zaistnieć w nauce, gdyż to zasługą Władysława było przygotowanie i podanie do druku osiągnięć naukowych Benedykta.

W drugiej części konferencji jako pierwszy wystąpił dr Roman Jurkowski z referatem *Mińsk w życiu i działalności Aleksandra Lednickiego*. Podzielił on swoje wystąpienie na dwie części: lata szkolne A. Lednickiego w Gimnazjum Mińskim i rok 1906, gdy już jako znany adwokat moskiewski kandydował do I Dumy z Mińska. W swoich wspomnieniach A. Lednicki, który uczęszczał do gimnazjum w latach 1878–1885, czyli w czasie największej reakcji politycznej za rządów ministra oświaty Tołstoja i Dielanowa, przedstawił je jako „kloakę duchową, zgniliznę moralną, gdzie ginęły bezpowrotnie zdolności wrodzone, charaktery i dusze” – co, jak świadczyły inne wspomnienia, było sądem zbyt ostrym i jednostronnym. W drugiej części referatu autor pokazał zakończoną olbrzymim sukcesem wyborczym (7 Polaków na 9 posłów) działalność A. Lednickiego podczas wyborów do I Dumy Państwo-

wej w Mińsku. Zwrócił szczególną uwagę na źródło polskiego sukcesu, jakim było porozumienie kurii ziemiańskiej z żydowską, zjawisko bez precedensu w historii obu tych społeczności w 9 guberniach zachodnich Rosji.

Kolejnym mówcą był dr Włodzimierz Ljachowski, który w referacie *Twórcy białoruskiej nauki i kultury – absolwenci Gimnazjum Mińskiego* przedstawił krótkie biografie M. Masłakawca, W. Suszczyńskiego, Ł. Bildziukiewicza i J. Farbotka – białoruskich działaczy polityczno-gospodarczych.

Mecenas Jacek Brachocki w interesującym wykładzie nakreślił biografię polityczno-społeczną profesora Mariana Zdziechowskiego – myśliciela wizjonera, wybitnego slawisty i rusycysty, rektora Uniwersytetu Wileńskiego. Urodzony w Rakowie pod Mińskiem, uczył się w Gimnazjum Mińskim w latach 1873–1879 i mimo że był to czas wzmożonej rusyfikacji – wysoko oceniał jego poziom naukowy. Referent podkreślał rolę M. Andersona, nauczyciela łaciny i greki, który wywarł znaczny wpływ na dalszą drogę naukową Mariana Zdziechowskiego.

Z referatem J. Brachockiego korespondowało wystąpienie doktoranta Aleksandra Duko *Życie intelektualne dworu rakowskiego w końcu XIX i na początku XX wieku. Filozoficzna i literacka działalność Mariana i Kazimierza Zdziechowskich*, który opierając się na materiałach z muzeum w Rakowie nakreślił kulturalno-intelektualny obraz polskiego dworu w guberni mińskiej.

Dr Oleg Dziarnowicz przedstawił ciekawy epizod z historii Gimnazjum Mińskiego: plany miasta sporządzone przez jego uczniów w 1804 r. i znajdujące się w Białoruskim Archiwum Akt Dawnych. Przedstawiając kserokopie tych map podkreślił precyzję ich sporządzenia i jakość wykonania.

Konferencję zakończył bardzo ciekawy referat dr Iwana Sacukiewicza, dotyczący toponimii ulic, znajdujących się w okolicach Gimnazjum. Sięgając do połowy XIX w., a kończąc na czasach współczesnych, pokazał on, jak w zależności od sytuacji politycznej zmieniały się nazwy głównych ulic w Mińsku.

W dyskusji kończącej konferencję głos zabierali: prof. A. Maldis, zwracając uwagę na dużą subiektywność ocen dotyczących gimnazjum, szczególnie w epoce Aleksandra III i niemożność wyciągania ogólnych wniosków tylko w oparciu o takie relacje. W. Denisow podkreślił, że mimo wielu krytycznych ocen, gimnazjum dawało rzetelne podstawy naukowe swoim absolwentom, o czym świadczyły właśnie kariery naukowe, zawodowe i polityczne kilku prezentowanych tutaj postaci. Dr R. Jurkowski pytał dr W. Denisowa o losy biblioteki gimnazjum, której zbiory zostały częściowo zniszczone i rozproszone. Dr hab. M. Mróz poinformował zebranych o interesujących szczegółach działalności A. Lednickiego, dotyczących jego udziału w reaktywacji diecezji mińskiej w 1917 r. Konferencję zakończył radca P. Kozakiewicz dziękując referentom i zapraszając ich na kolejną konferencję w 2008 r.